

Роман Крайчик

Спів для Господа є вираженням молитовного почуття не тільки для людського духу, але й для небесних безтілесних духів – святих ангелів. Про ангельську пісню читаємо на сторінках книги пророка Ісаї (пор. Іс 6, 3), що безплотні сили пісенно першими привітали Новонародженого Спасителя: «Слава на висотах Богу й на землі мир людям його вподобання» (Лк 2, 14).

У служінні Богові ми, як вдячні творіння, повинні приносити Господу в дар ті блага, якими Він нас наділив. І молитва співана є найповнішим звершенням цього обов'язку: у співі віддаємо свої легені, уста, язик, руки, все тіло а також почуття краси, мелодії, гармонії і ритму, тобто цілих себе. Так приносячи Творцеві у молитві своє єство, розвиваючи дари Господні у собі, за словом Божим, стаємо слугами добрими і вірними (пор. Мт 25, 14-46).

Східнохристиянська богослужбова традиція дарує нам можливість бути учасниками ангельського трисвятого співу, адже кожне богослужіння наповнене піснеспівами, які поміщаються між молитвами, читаннями, супроводжують літургійні процесії, переплітаються зі стихами псалмів. Тексти цих співаних молитов навчають нас правил віри, передають духовний досвід їхніх авторів, скеровують наші думки до головної теми свята чи дня. Це змістове наповнення передається у літургійному співі через першу складову – слово. Натомість друга складова – мелодія – є допоміжним засобом для кращого проникання цих богослужбових текстів у душу кожного молільника і мелодійної інтерпретації вмісту молитов через різноманітне емоційне забарвлення.

Богослужбовий спів є чудовим способом молитви, адже своєю формою передає стан душі, яка молиться до Творця. Він надає богослужінню особливої урочистості. Його завданням є налаштувати до молитовного настрою і надати можливість всім присутнім у

храмі діяльно брати участь у богослужінні, не розпорошувати їх увагу. Він має усувати блукання думок під час богослужіння та підносити ум і серце до Бога. Подібно як голос співця підноситься чи знижається, так ум молільника підноситься в надії і любові до небес, предстоючи перед Всевишнім, чи смиренно умалює себе, визнаючи власну грішність. та кається за провини. Мелодія співу розноситься повсюди, так як душа у молитві любов'ю до ближнього охоплює весь світ.

Спів як спосіб прослави Господа не є тільки християнським явищем. Адже про таку молитву читаємо ще у книгах Старого Завіту. В різні періоди історії Ізраїльський народ, бажаючи висловити благання, подяку або покаяння, приносив Богові пісню, музику чи танець (пор. Вих 15, 1-18; II Сам 6, 5) . Ці старозавітні пісні були наповнені очікуванням приходу Месії, пророцтвами про Нього та Його спасіння. Натомість пісня Нового Завіту є піснею переможною, яка проголошує звершення сподівань на спасіння і оспівує плоди цього Божого діяння. В цьому і полягає різниця між піснею Старого і Нового Завітів.

В новозавітньому дусі християнська співана молитва розвивалась спочатку у співанні псалмів, будучи продовженням традиції Старого Завіту . Згодом, з входженням Церкви до різних народів, в процесі інкультурації молитовний спів набирав щораз різноманітніших форм, набуваючи рис сталої системи богослужбового співу. В кожній традиції такі системи розвинулись відповідно до середовища розвитку й увійшли до культур християнських народів як невід'ємні складові.

Період значного розвитку східнохристиянського літургійного співу припав на візантійську епоху, коли було сформовано його систему, принципи а також укладено більшу частину богослужбових текстів . Наша церковна музична культура сформувалася у візантійську епоху на основі палестинської і константинопольської літургійних традицій. Найбільш відомими авторами богослужбових текстів візантійської традиції є преподобні Йоан Дамаскин (+ бл. 750), Косьма Майюмский (+ бл. 787), Андрій Критський (+740), Феофан Начертанний (+845), Св. Йосиф Піснеписець (+886) та ін. Основним принципом богослужбового співу є принцип восьмиголосся або Октоїха (грецькою 'Οκτώηχος – «восьмигласник»). Суть системи Октоїха полягає у її циклічній структурі та поверненні від восьмого гласу до першого. Колоподібність структури октоїха є подобою колоподібних рухів ангельських чинів, які перебувають у безнастанному спогляданні Божої Слави. Таким чином кожен учасник літургійного співу стає подібним до безтілесних і вже тут на землі долучається до вічного споглядання Пресвятої Тройці.

Ця візантійська система богослужбового співу була прийнята і на українських землях. У свій час грецькі літургійні тексти були перекладені церковно-слов'янською мовою, якою

наша Церква користувалася в богослужіннях приблизно до середини ХХ ст., коли розпочався процес їх перекладу українською та іншими мовами вірних УГКЦ. Однак як і в кожній культурі, молитовний спів Київської Церкви набув самобутніх, притаманних йому рис. Упродовж історії витворилися різні розспіви – системи мелодій, що мають свої особливі естетичні музичні закони певного походження зі своїм властивим методом узгодження музичного елемента з різноманітними богослужбовими текстами. Варто виокремити наступні розспіви – знаменний, київський, болгарський, грецький, галицький, «простопініє».

Відвідуючи храм під час богослужінь, кожен з нас має можливість стати безпосереднім його учасником. І саме літургійний спів є найкращим засобом для цієї участі. Він не тільки надає краси та урочистості спільній молитві, але й налаштовує нас до молитовного настрою, допомагає зосередити власну увагу і підводить до нової якості спілкування творіння з його предвічним Творцем. Богослужбові піснеспіви є для вірних взірцем молитви і справжньою богословською школою. У церковних документах читаємо: «Зібрані численними авторами, зокрема монахами, які впродовж століть повністю присвячували своє життя молитві, тексти церковного правила дійшли до нас як джерело багатой і цілісної спадщини духовного життя. ...Подібно до Святого Письма, ці тексти заслуговують на те, щоб їх глибоко вивчати і передумувати, виявити ті дорогоцінні перлини, які містяться в них. Тому церковне правило є сприятливим місцем для вивчення християнської духовності, яка починається з молитви Церкви».

Роман КРАЙЧИК, Культура церковного співу // СЛОВО №4 (80), грудень-лютий 2019-2020